

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра всесвітньої історії

ЗАТВЕРДЖЕНО

Проректор з науково-педагогічної і
навчальної роботи та рекрутації
проф. Гаврилюк С. В.

19.10.

2016 р.

*Християнська церква у становленні
європейської цивілізації*

ПРОГРАМА
вибіркової навчальної дисципліни
підготовки бакалаврів
напряму 6.020302 „Історія”

Луцьк – 2016

Програма вибіркової навчальної дисципліни „Християнська церква у становленні європейської цивілізації” для студентів за напрямком підготовки „Історія”. 2016 р. – 14 с.

Розробник: Карліна Оксана Миколаївна, кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії.

Рецензент: Шабала Ярослав Миколайович, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри давньої та середньовічної історії України

Програма вибіркової навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри всесвітньої історії, протокол № ____ від _____ 2016 р.
Завідувач кафедри: _____ доц. Карліна О.М.

Програма нормативної навчальної дисципліни схвалена науково-методичною комісією історичного факультету, протокол № ____ від _____ 2016р.
Голова науково-методичної комісії факультету _____ канд. іст. наук, доц. Карліна О. М.

Програма нормативної навчальної дисципліни схвалена науково-методичною радою університету, протокол № ____ від _____ 2016 р.

Вступ

Програма вибіркової навчальної дисципліни „Християнська церква у становленні європейської цивілізації” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів напряму 6.020302 „Історія”.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є еволюція Римської церкви від часу її виникнення до кінця XV ст. Її історія представлена у тісному зв'язку з історією середньовічного суспільства та світогляду людей Середньовіччя.

Міждисциплінарні зв'язки: курс „Християнська церква у становленні європейської цивілізації” тісно пов'язаний з такими самостійними курсами у державних університетах: Історія Стародавнього Риму, історія середніх віків країн Західної Європи та Візантії, історія Центральної та Південно-Східної Європи в середні віки, історія світової культури.

Програма навчальної дисципліни складається з таких **змістових модулів:**

- 1) Християнська церква як організація у середні віки і особлива в ній роль папства;
- 2) чернецтво як форма духовного життя середньовічної людини і його роль у розвитку культури в середні віки;
- 3) християнство як основна форма світогляду середньовічної людини.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 1,5	0203 „Гуманітарні науки” 6.020302 „Історія”	вибіркова
Модулів – 3	Освітньо-кваліфікаційний рівень – бакалавр	Рік підготовки – 3
Змістових модулів – 3		Семестр – 5
ІНДЗ: є		Лекції – 14 год.
Загальна кількість годин – 54		Практичні (семінари) – 10 год.
Тижневих годин (для денної форми навчання): аудиторних – 2 год. консультацій – 0,5 год. самостійної роботи – 1		Консультації – 3 год. Самостійна робота – 16 год.
		Форма контролю: залік

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

2.1 Мета курсу „Християнська церква у становленні європейської цивілізації” сформувані у студентів уявлення про розвиток Християнської церкви у середні віки як надзвичайно важливого суспільного інституту того часу та про християнство як основну форму світогляду середньовічної людини.

2.2. Завдання курсу:

- розкрити процес поширення християнства серед германських, кельтських і західнослов'янських народів у ранньому Середньовіччі;

- виділити етапи формування нормативного (ортодоксального) християнського вчення і церковної організації;
- прослідкувати взаємини між церквою і середньовічними церквами;
- виявити основні шляхи зміцнення суспільної та політичної ролі римських пап і причини занепаду їх авторитету в пізньому Середньовіччі;
- розкрити особливості становлення і розвитку чернецтва в середні віки;
- проаналізувати становлення і розвиток схоластики і середньовічних ересей;
- виробити навички та вміння самостійної роботи студентів із джерелами і науковою літературою з теми курсу.

2.3. Вимоги до знань і умінь студентів:

Студент повинен знати:

- поширення християнства серед германських, кельтських і західнослов'янських народів у ранньому середньовіччі;
- етапи формування нормативного (ортодоксального) християнського вчення і церковної організації;
- взаємини між Римо-католицькою церквою та іншими середньовічними християнськими церквами;
- основні шляхи зміцнення суспільної та політичної ролі римських пап і причини занепаду їх авторитету в пізньому середньовіччі;
- особливості становлення і розвитку чернецтва в середні віки;
- становлення і розвиток християнства як основної форми світогляду середньовічної людини;
- становлення і розвиток схоластики і середньовічних ересей.

Студент повинен уміти:

- аналізувати й узагальнювати історичний матеріал;
- давати загальну характеристику розвитку християнської церкви в середні віки;
- визначати роль християнської церкви як організації в суспільному житті середньовічної Європи;
- володіти історичною термінологією;
- опрацьовувати історичні джерела і наукову літературу;
- застосовувати набуті знання, навички та вміння в самостійній науковій та педагогічній діяльності.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 54 години / 1,5 кредита ECTS.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Християнська церква як організація у середні віки і особлива в ній роль папства.

Тема 1. Християнство на порозі античності та середніх віків.

Міланський едикт. Імператор Костянтин Великий та його роль у перетворення християнства у державну релігію. Перший Вселенський собор. Поява “Кредо”. Державне (нормативне) християнство. Початки монастирського життя. Шляхи досягнення високої святості: зцілення прокажених і сліпих знаменням і молитвою, благочестя, милосердя, безшлюбність, турбота про побудову церков. Християнська церква в Галлії в IV-V ст.

Тема 2. Розвиток християнської доктрини в IV-V ст.

Капподокійські “отці церкви”. Християнська доктрина у творах св. Августина. Західні “отці церкви”: Філярій, єпископ Пуат’є; Амвросій, єпископ Міланський; св. Ієронім. Рішення перших Вселенських соборів. Скромність і смирення як норми християнської етики.

Тема 3. Християнізація Західної Європи і початок середньовічної церкви.

Християнізація завойовників. Аріанство. Християнізація франків. Особливості християнства в Ірландії. Римські місіонери. Ірландські місіонери. Англосаксонські місії. Церква у Скандинавії. Політичні наслідки християнізації європейських народів.

Умови формування християнської церкви на Заході в V – VII ст. Григорій Великий та його роль у посиленні авторитету римських єпископів. Виникнення папства. “Спадщина св. Петра” і виникнення папської держави. Папсько-франкський союз 751 року.

Тема 4. Папство та “Священна Римська імперія” в XI – XIII ст.

Підняття авторитету папської влади. Доктрина влади духовної та світської. Папство – від реформи церкви до боротьби за верховенство у християнському світі. Хід конфлікту Імперії з папством, етапи боротьби, причини конфронтації, методи і засоби конфронтації. Боротьба за інвеституру. Криза універсалізмів. Доба папської могутності. Здійснення влади папою. Церковні собори. Канонічне право. Папські призначення прелатів. Папські фінанси.

Тема 5. Римо-католицька церква в пізньому Середньовіччі.

Церква в центрі суспільних протиріч. Боніфаций VIII і Філіп Красивий. Послаблення політичного впливу папства в XIV ст. Папи в Авіньйоні (1309-1378 рр.). Створення папської бюрократії. Формування конціляризму. Боротьба європейських монархів за розширення свого суверенітету. Занепад авіньйонського папства. Великий розкол (1378-1414 рр.). Соборний рух. Констанцький собор. Флорентійська унія. Боротьба між конціляризмом і папізмом.

Змістовий модуль 2. Чернецтво як форма духовного життя середньовічної людини і його роль у розвитку культури в середні віки.

Тема 6. Монастирське життя в IV - VI ст.

Релігійно-філософський ідеал чернецтва. Східне самітництво як форма самовідречення і аскези. Соціальна та євангелічні мотиви відмови від світського життя. Види повного відречення від джерел реального життя (від їди, сну, одягу), тілесне самовипробування, усамітнення. Витоки монастирів.

Особливості монастирських громад в Ірландії. Діяльність св. Мартина в Галлії (316 -397 рр.). Руїнування язичницьких капищ у Пуатьє і Мормутьє. Перші статути для монастирів у Марселі (св. Кассіан - V ст.). Св. Бенедикт і бенедиктинці. Жіночі монастирі в Галлії. „Історія франків” Григорія Турського як джерело з історії церкви в Галлії. Перші монастирі в Італії: Боббіо, Нонантула, Монте-Кассіно. Віварій Флавія Кассіодора (490-585 рр.).

Тема 7. Монастирі як посередники культурної трансформації від античності до середньовіччя.

Основні аспекти діяльності ченців: навернення в християнську віру язичників, участь у внутрішній колонізації, інтелектуальні заняття. Монастирі як центри освіти, книжної культури і християнської вченості. Формування чернечого братства на підставі принципів строгої дисципліни, спільної власності, спільної праці. Правила монастирського життя. Розклад дня. Вибори абата та його функції.

Роль церкви у Каролінгському відродженні. Монастирські школи. Створення системи християнського виховання і освіти.

Тема 8. Криза римської церкви і передумови її реформування (X-XI ст.).

Клюнійський рух. Духовна криза і „світськість” церкви. Продаж церковних посад. Феодалізація католицької церкви. Зростання церковно-монастирського землеволодіння. Піднесення монастирської інтелектуальної культури в X – XI ст. і посилення ідеологічного впливу монастирів. Ріст престижу монастирів у суспільно-політичному житті. Наукова і просвітницька діяльність ченців, учених теологів і педагогів. Ідеї морального очищення церкви і оновлення церковного життя. Діяльність Бенедикта Аніанського (IX ст.) щодо посилення дисципліни монастирського життя і зміцнення влади абата. Введення в монастирях статуту св. Бенедикта. Роль бенедиктинців і цистерціанців у реформаційному

русі X – XI ст. Завдання реформування. Монастирська реформа в Англії (966 р.). Орден Клюні – „душа середньовіччя” (Д. Ботті). Постанови соборів про введення celibату і заборони симонії. Підсумки Клюнійської реформи. Укріплення організаційних основ римської церкви. Признання права церкви на отримання „десятини” і плати за проведення обрядів. Політичні передумови руху за „мир”. Католицька доктрина „справедливої”, пізніше „священної” війни. Значення католицьких канонів про війну у формуванні рицарської ідеології.

Тема 9. Чернечий рух у XII - XV ст.

Чернечий аскетизм як частина релігійного світогляду. Християнська ідея спасіння через звільнення душі від плоті і земних пристрастей. Ідеологи аскези. Форми аскези: молитви, пости, носіння вериг і волосяниць, строгий монастирський статут (повна ізоляція від світу), добровільне ув’язнення в замуrowаних келіях, самобичування, нічні чужання, відмова від їди та одягу.

Вшанування подвижників у народі, канонізація церквою. Утворення чернечих орденів і конгрегацій у XII - XV ст. Цистерціанський орден. Цистерціанські ченці, абати – відомі представники теології: Бернард Клервоський (XII ст.) і Йоахим Флотський (XIII ст.). Орден кармелітів (1156 р.). Орден св. Франциска. Францисканський рух. Біографія Франциска із Ассизи (1207 – 1290 рр.). Статут ордену св. Франциска. Ієрархія францисканського ордену. Діяльність францисканців: проповіді офіційного вчення католицької церкви, здійснення таїнств на дорогах паломництва. Орден св. Домініка. Статут домініканців 1216 р., затверджений папою. Функції ордену: підготовка теологів до боротьби з ересю, інквізиція (1232 р.). Монастирі – інтелектуальні центри Західної Європи.

Змістовий модуль 3. Християнство як основна форма світогляду середньовічної людини.

Тема 10. Поняття гріха у християнстві. Церковні покарання. Християнські ритуали і таїнства.

Поняття „смертний гріх” у середньовічній теології. Сім основних гріхів у формулюванні Григорія I Великого. З XIII ст. «saligia» - порядок основних гріхів: гордіня (разом з марнославством) - superbia, жадібність - avaritia, сластолюбство - luxuria, гнів - ira, переїдання - gula, зависть - invidia, журба - acedia. Види церковних покарань: анафема, інтердикт. Процес спокути. Страшний суд. Чистилище. Святі. Священні ритуали. Сім таїнств. Хрещення. Конфірмація. Святе причастя (євхаристія). Єпитимія. Останнє миропомазання. Одруження. Висвячення в духовний сан.

Тема 11. Розвиток середньовічної схоластики.

Проблема віри та розуму в Еріугени. Беренгар Турський. Дискусія про універсалії і початок схоластики. Ансельм Кентерберійський і оформлення схоластики. Абельяр і його боротьба з ортодоксальним християнством. Містика і схоластика XII століття. Школа св. Віктора. Петро Ломбардський. Іоан Солсберійський. Фома Аквінський – центральна фігура середньовічної схоластики. Креаціонізм Аквітана і його картина світу. Пізнання людське і пізнання божественне. Етико-соціальна доктрина.

Тема 12. Євангелічний рух у XII - XV ст. Єретики в середні віки.

Соціальні передумови звернення до євангелічних принципів раннього християнства. Основні події євангелічного руху. Популярність християнської концепції строгого євангелічного життя. Популярне богослов'я і народна культура. Проблема релігійної та соціальної поведінки пастви. Народна релігійність. Народні релігійні течії в християнстві. Єресі. Вальденси. Катари. „Апостольські брати”. Соціальна та антиклерикальна направленість середньовічних єресей XII - XV ст.

4. Структура навчальної дисципліни.

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин						
	Усього	у тому числі					
		Лекції	Практичні (Семинари)	Лабораторні	Консультації	Сам. робота	Контр. робота
1	2	3	4	5	6	7	8
Змістовий модуль 1. Християнська церква як організація у середні віки і особлива в ній роль папства.							
Тема 1. Християнство на порозі Античності та Середніх віків.	4	2			1	1	
Тема 2. Розвиток християнської доктрини в IV-V ст.	4	2			1	1	
Тема 3. Християнізація Західної Європи і початок середньовічної церкви.	6	2			1	2	
Тема 4. Папство та “Священна Римська імперія” в XI – XIII ст.	6		2		2	2	
Тема 5. Римо-католицька церква в пізньому Середньовіччі.	5		2		1	2	
Разом за змістовим модулем 1	23	6	4		6	9	1,5
Змістовий модуль 2. Чернецтво як форма духовного життя середньовічної людини і його роль у розвитку культури в середні віки.							
Тема 6. Монастирське життя в IV - VI ст.	4	2			1		
Тема 7. Монастирі як посередники культурної трансформації від античності до середньовіччя.	4		2		1		
Тема 8. Криза римської церкви і передумови її реформування (X-XI ст.).	4	2			1		
Тема 9. Чернечий рух у XII - XV ст.	4		2		1		
Разом за змістовим модулем 2	16	4	4		4		
Змістовий модуль 3. Християнство як основна форма світогляду середньовічної людини.							
Тема 10. Поняття гріха у християнстві. Церковні покарання. Християнські ритуали і таїнства.	4	2			1	1	
Тема 11. Розвиток середньовічної схоластики.	4	2			1	1	
Тема 12. Євангелічний рух у XII - XV ст. Єретики в середні віки.	5		2		2	1	
Разом за змістовим модулем 3	13	4	2		4	3	1,5
Усього годин	54	14	10		14	16	3

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Тема	Кількість годин
1.	<u>Папство та “Священна Римська імперія” в XI – XIII ст.</u> 1. Доктрина влади духовної та світської. 2. Конфлікт між Імперією і папством. 3. Доба папської могутності.	2
2.	Римо-католицька церква в пізньому Середньовіччі. 1. Церква в центрі суспільних протиріч. Боніфацій VIII і Філіп Красивий. 2. Папи в Авіньйоні (1309-1378 рр.). 3. Великий розкол (1378-1414 рр.). Соборний рух. Констанцький собор. 4. Флорентійська унія.	2
3.	Монастирі як посередники культурної трансформації від античності до середньовіччя. 1. Основні аспекти діяльності ченців. 2. Монастирі як центри освіти, книжної культури і християнської вченості. 3. Правила монастирського життя. Розклад дня. Вибори абата та його функції. 4. Роль церкви у Каролінгському відродженні.	2
4.	Чернечий рух у XII - XV ст. 1. Ідеологи аскези. Форми аскези. 2. Цистерціанські ченці, абати – відомі представники теології: Бернард Клервоський (XII ст.) і Йоахим Флотський (XIII ст.). 3. Орден св. Франциска. Францисканський рух. 4. Орден св. Домініка.	2
5.	Євангелічний рух у XII - XV ст. Єретика в середні віки. 1. Основні події євангелічного руху. 2. Народна релігійність. Народні релігійні течії в християнстві. 3. Єресі. Вальденси. Катари. „Апостольські брати”.	2
	Усього годин	10

6. Консультації.

№ з/п	Тема	Кількість годин
1.	Християнська церква в Галлії в IV-V ст.	1
2.	Піднесення монастирської інтелектуальної культури в X – XI ст. і посилення ідеологічного впливу монастирів.	1
3.	Етико-соціальна доктрина християнської церкви в середні віки.	1
	Усього годин	3

7. Самостійна робота

№ з/п	Тема	Кількість годин
1	Шляхи досягнення високої святості в ранньому Середньовіччі.	1
2	Західні “отці церкви”.	1
3	Політичні наслідки християнізації європейських народів.	1
4	Канонічне право.	3

5	Створення папської бюрократії.	1
6	Релігійно-філософський ідеал чернецтва.	1
7	Роль бенедиктинців і цистерціанців у реформаційному русі X – XI ст.	1
8	Монастирі – інтелектуальні центри Західної Європи.	2
9	Створення системи християнського виховання і освіти.	1
10	Поняття „смертний гріх” у середньовічній теології	1
11	Пізнання людське і пізнання божественне.	1
12	Проблема релігійної та соціальної поведінки пастви в середні віки.	2
	Усього годин	16

8. Індивідуальні науково-дослідні завдання.

Вибрати два ІНДЗ (максимальна оцінка по 5 балів за кожне завдання)

1. Скласти перелік подібностей та відмінностей у практиці і розвитку трьох основних віток раннього чернецтва: східного, західного і кельтського.

2. Виписати у хронологічному порядку і проаналізувати поступовий розвиток влади єпископа Римського. Обґрунтувати, чому 600 рік вважається роком зародження папства.

3. Підготувати порівняльну біографію імператор Константина Великого та імператора Карла Великого. Зробити висновок: хто, на Вашу думку, відіграв більшу роль і в історії ранньосередньовічної церкви; хто був кращим християнином.

4. Порівняти пап римських Миколу I, Григорія VII та Інокентія III. Яка роль кожного в розвитку папської влади?

5. Написати сценарій уявного диспуту між Генріхом IV і Григорієм VII. Хто з них мав переваги? Чому?

6. Написати сценарій уявного диспуту на тему: „Чи були законні вибори Урбана VI в 1378 році?”, в якому викласти погляди „за” і „проти”..

7. Скласти таблицю порівняльної характеристики Пізанського, Констанцького і Базельського соборів. У чотирьох колонках записати: дати проведення соборів, імена найвідоміших особистостей, присутніх на цих соборах, прийняті рішення, результати.

8. Напишіть історію Папської області від часу виникнення держави римських пап і до 1500 року.

9. Описати один день з життя середньовічного ченця-бенедиктинця.

9. Методи та засоби навчання.

Методи усного, письмового контролю та самоконтролю.

Словесні (проблемна лекція, розповідь-пояснення, бесіда), наочні (ілюстрація, демонстрація) та практичні (семінарські заняття, есе тощо) методи.

Методи інтерактивного навчання – дискусії, вікторини, навчально-ділові ігри.

Пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемного викладу, частково-пошукові методи.

10. Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік.

10.1. Питання для здійснення підсумкового контролю успішності навчання

1. Походження християнства, його основні джерела.

2. Формування церковної ієрархії.

3. Гоніння на християн та їх причини.

4. Державницьке (нормативне) християнство.

5. Виникнення християнської філософії.

6. Капподокійські “отці церкви”.

7. Християнська доктрина у творах св.Августина.

8. Західні “отці церкви”.
9. Папа римський Григорій Великий.
10. Виникнення Папської держави.
11. Некатолицькі церкви на Заході.
12. Християнізація варварів-завойовників.
13. Ірландські місіонери.
14. Папсько-франкський союз у VIII столітті.
15. Каролінзька монархія та церква.
16. Роль церкви у Каролінгському відродженні.
17. Папський престол та Італія.
18. Імператорська німецька церква.
19. Св. Бенедикт Нурсійський
20. Ключійська реформа монастирів.
21. Папська влада на зламі X – XI ст..
22. Церковна організація у 1000 році.
23. Боротьба папства за верховенство у християнському світі.
24. Хід конфлікту Імперії з папством.
25. Початок схоластики.
26. П’єр Абеляр.
27. Містика і схоластика в XII ст..
28. Францисканці.
29. Домініканці.
30. Жінки в монастирському русі.
31. Вальденси. Катари. Альбігойці.
32. Інквізиція в Середні віки.
33. Картина світу у Фоми Аквінського.
34. Пізнання у творах Аквітана.
35. Етико-соціальна доктрина Аквітана.
36. Духовна структура християнського життя.
37. Священні ритуали.
38. Християнські таїнства.
39. Боніфаций VIII і Філіп Красивий: конфлікт Церкви і держави..
40. Великий розкол у XIV столітті..
41. Соборний рух у XV столітті.
42. Флорентійська унія.
43. Монастирське життя у XIV – XV столітті.
44. Монастирі – інтелектуальні центри Західної Європи.
45. Канонічне право в середні віки.
46. Політичні наслідки християнізації європейських народів.
47. Етико-соціальна доктрина християнської церкви в середні віки.
48. Роль церкви у Каролінгському відродженні.
49. Доба папської могутності в середні віки.
50. Правила монастирського життя. Розклад дня. Вибори абата та його функції.

10. Методи та засоби діагностики успішності навчання

Перевірка конспектів студентів з підготовки до семінарських занять.

Оцінювання відповідей студентів на семінарських заняттях у формі підготовки доповідей за темою заняття, доповнень до відповідей, участі в обговоренні, презентації самостійних занять.

Написання студентами поточних письмових завдань за змістовими модулями.

11. Розподіл балів та критеріїв оцінювання

Дисципліна складається з двох змістових модулів та її вивчення передбачає виконання ІНДЗ. Підсумкова оцінка за 100-бальною шкалою складається із сумарної кількості балів за:

- 1) поточне оцінювання з відповідних тем (максимум 30 балів);
- 2) дві модульні контрольні роботи (максимум 60 балів);
- 3) виконання ІНДЗ, які зараховуються у поточний контроль (максимум 10 балів).

Поточний контроль			Модульний контроль		Загальна кількість балів	
Модуль 1		Модуль 2	Модуль 3			
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Змістовий модуль 3		Модульна контрольна робота 1	Модульна контрольна робота 2	
10 балів – підготовка і робота на семінарських заняттях (за результатами відповідей вираховується середньоарифметичний бал: сума отриманих балів ділиться на кількість семінарських занять)	10 балів – підготовка і робота на семінарських заняттях (за результатами відповідей вираховується середньоарифметичний бал: сума отриманих балів ділиться на кількість семінарських занять)	10 балів – підготовка і робота на семінарських заняттях (за результатами відповідей вираховується середньоарифметичний бал: сума отриманих балів ділиться на кількість семінарських занять)	10	30	30	100

Оцінювання студентів на семінарських заняттях за 12-бальною шкалою:

- 1-3 бали – незадовільна відповідь;
- 4-6 – неповна відповідь на поставлене питання, недостатнє володіння матеріалом;
- 7-9 балів – повна відповідь, одна не містить узагальнення, не свідчить про глибоке розуміння обговорюваних питань з теми;
- 10-12 балів – самостійна повна відповідь, виявлення вміння аналізувати, порівнювати викладений матеріал, робити висновки та узагальнення.

Формою проведення модульної контрольної роботи є письмова робота, яка складається з відповідей на поставлення питання різного типу, проблемних завдань, відкритих і закритих тестів.

Шкала оцінювання (національна та ECTS).

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для іспиту
--	-------------	--

90-100	A	Відмінно
82-89	B	Добре
75-81	C	
67-74	D	Задовільно
60-66	E	
1-59	FX	Незадовільно

12. Методичне забезпечення

Методичне забезпечення з дисципліни складається з:

- конспекту лекцій;
- методичних вказівок до семінарських занять ;
- тематики рефератів та методичних рекомендацій до їх виконання;
- тестових завдань з курсу;
- переліку рекомендованих завдань для підсумкового модульного контролю;
- індивідуальних навчально-дослідних завдань.

5. Список джерел.

А) Джерела

1. Абеляр. История моих бедствий. — М., 1959.
2. Августин Аврелий. Творения. — СПб., Киев, 1998.
3. Григорий Турский. История франков. — М., 1987.
4. Историки эпохи Каролингов.- М., 1999.
5. Каноны или книга правил святых апостолов, святых соборов вселенских и поместных и святых отцов. — М., 2000.
6. Памятники средневековой латинской литературы IV-IX вв. — М., 1970.
7. Памятники средневековой латинской литературы X-XI вв. — М., 1972.
8. Рихер Реймский. История. — М., 1998.
9. Сугер из Сен-Дени. Книжечка об освящении церкви Св. Дионисия. // Идеи эстетического воспитания. Т. I. — М., 1973.
10. Фома Кемпийский. О подражании Христу // Богословие в культуре Средневековья. — Киев, 1992.
11. «Цветочки» Св. Франциска Ассизского. - М., 1990; М., 2000.

Б) Дослідження

12. Арьес Р. Человек перед лицом смерти. – М., 1992.
13. Багге С. Автобиография Абеяра и средневековый индивидуализм // Arbor mundi. Мировое древо. 1994. - № 3.
14. Баткин Л.М. «Не мечтайте о себе»: О культурно-историческом смысле «Я» в «Исповеди» бл. Августина. – М., 1993.
15. Бедуелл Г. История церкви / Пер. с франц. К. Н. Корсакова. — М., 1996.
16. Боргош Ю. Фома Аквинский. — М., 1966.
17. Бицилли П.М. Элементы средневековой культуры. - СПб., 1995.
18. Блок М. Короли-чудотворцы. Очерк представлений о сверхъестественном характере королевской власти, распространенных преимуществ во Франции и Англии. – М., 1998.
19. Гергей Е. История папства / Пер. с венгр. – М., 1996
20. Гинзбург к. Образ шабаша ведьм и его истоки // Одиссей. Человек в истории. 1990. – М., 1990. – С. 132-146.
21. Головащенко С. І. Історія християнства. Курс лекцій: Навчальний посібник. – К., 1999.
22. Григулевич И.Р. Инквизиция. – М., 1985.

23. Гуревич А.Я. Проблемы средневековой народной культуры. – М., 1981.
24. Гуревич А.Я. Средневековый мир: культуры безмолвствующего большинства. – М., 1990.
25. 32. Гуревич А.Я. Культура и общество средневековой Европы глазами современников (Exempla XIII в.). – М., 1989.
26. Гутнова Е.В. Средневековое крестьянство и ереси // Средние века. – М., 1975. – Вып. 38.
27. 34. Добнаш-Рождественская О.А. Культура западноевропейского средневековья: науч. исследования. – М., 1987.
28. Задворный В.Л. История римских пап. - М., 1995-1998. – Т. 1, 2.
29. История свободомыслия и атеизма в Европе. – М., 1960.
30. Карсавин Л.П. Монашество в средние века. 2-е изд. – М., 1992.
31. Карсавин Л.П. Культура средних веков. – СПб., 1995.
32. Карсавин Л. П. Святые отцы и учителя церкви. — М., 1994.
33. Карташев А. В. Вселенские соборы. — М., 1994.
34. Керов В.Л. Народные восстания и еретические движения во Франции в конце 13 – начале XIX века. – М., 1986.
35. Кланцай Г. Структура повествований о наказании и исцелении. Сопоставление чудес и maleficia // Одиссей. Человек в истории. 1998. – М., 1999. – С. 118-133.
36. Ковальский Я.В. Папы и папство. – М., 1991.
37. Колесницкий Н. Ф. «Священная Римская империя»: притязания и действительность. – М., 1974.
38. Корсунский А.Р. Религиозный протест в эпоху раннего средневековья в западной Европе // Средние века. – М., 1981. – Вып. 44.
39. Крывелев И.А. История религии. – М., 1988. – Т. 1.
40. Кудрявцев О.Ф., Уколова В.И. Представление о фортунах в средние века и в эпоху Возрождения // Взаимосвязь социальных отношений и идеологии в средневековой Европе. – М., 1983. – С. 174-203.
41. Ле Гофф Ж. Середньовічна уява /пер. з фр. – Львів, 2012.
42. Ле Гофф Ж. Цивилизация средневекового Запада. / пер. с фр. – М., 1993
43. Ле Гофф Ж. Интеллектуалы в средние века / пер. с фр. – Долгопрудный, 1997.
44. Ле Гофф Ж. Средневековый мир воображаемого / пер. с фр. – М., 2001.
45. Ле Гофф Ж. Рождение Европы / пер. с фр. – М., 2008.
46. Ле Гофф Ж., Трюон Н. История тела в Средние века / пер. с фр. – М., 2016.
47. Лебедев А.П. История разделения церквей в IX, X и XI веках. – СПб., 1999.
48. Леманн А. Иллюстрированная история суеверий и волшебства от древности до наших дней. – М., 1990.
49. Линч Дж. Середньовічна церква. Коротка історія. – К., 1994
50. Лозинский С.Г. История папства. – М., 1986.
51. Мулен Л. Повседневная жизнь средневековых монахов Западной Европы (V-XV вв.). - М., 2002.
52. Норт Дж. История церкви /пер. с англ. – М., 1993
53. Острогорський Г. Історія Візантії. – Львів, 2002.
54. Парамонова М.Ю. Генеалогия святого: мотивы религиозной легитимации правящей династии в ранней святоцлавской агиографии // Одиссей. Человек в истории. 1996. – М., 1996. – С. 178-204.
55. Пауэр Э. Люди средневековья / пер. с англ. - М., 2012.
56. Поснов М. История христианской церкви: до разделения церквей 1054 г. – М.: Наука, 1987
57. Рожков В. Очерки по истории римско-католической церкви. – М., 1994. – Ч. 1.

58. Словарь средневековой культуры / Под. Ред. А, Я, Гуревича. – М., 2003.
59. Соколов В.В. Средневековая философия. – М., 1979.
60. Тальберг Н. История христианской церкви –М., 1991.
61. Тарнас Р. История западного мышления. – М., 1995. – Гл. 3,4.
62. Уколова В. И. Античное наследие и культура раннего Средневековья. — М.,1989.
63. Усков Н. Ф. Христианство и монашество в Западной Европе раннего средневековья. — СПб., 2001.
64. Хроника христианства / Пер. с нем. В. Готфрида. –М., 1999.
65. Шмитт Ж.-К. К вопросу о сравнительной истории религиозных образов // Другие средние века. К 75-летию А.Я.Гуревича. – М.-СПб., 2000.- С. 343-357.
66. Эксле О.Г. Действительность и знание: очерки социальной истории Средневековья / Пер. с нем. – М., 2007.